

Sprog i Norden

Titel: Hvad skal vi med de nordiske sprog og sprogene i Norden i globaliseringens tidsalder?

Forfatter: Jørn Lund

Kilde: Sprog i Norden, 2011, s. 9-14

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

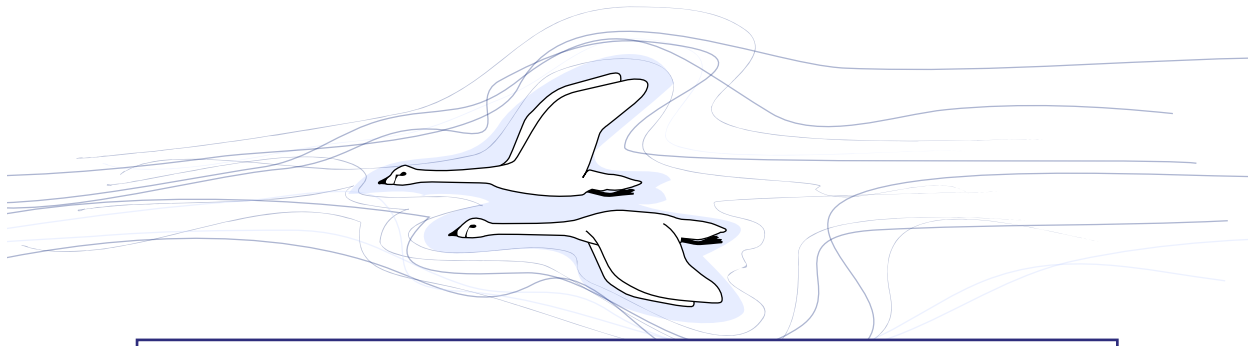
Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Hvad skal vi med de nordiske sprog og sprogene i Norden i globaliseringens tidsalder?

Jørn Lund

Om nordisk sprogsamarbejde i historisk og aktuel belysning – tilegnet de nordiske politikere.

Hvad skal vi egentlig med de nordiske sprog? Er de ikke bare skjold mod globaliseringen, grænsehindre for erhvervslivet og en hilsen fra gamle dage? Af verdens mere end 5.000 forskellige sprog dør der i forvejen et par stykker hver måned. Skal vi ikke fremskynde processen og vise, at Norden er en foregangsregion?

Man kunne begynde med at gøre engelsk til ligestillet officielt sprog i de nordiske lande og områder og så indføre kinesisk som første fremmedsprog og indisk som andet fremmedsprog. Nabosprog – glem dem! Arbejdet med nordiske sprog kunne overlades til etnografer og historisk interesserede. Sådan er der ingen taler, men der er nogle, der tænker tanker af den art.

De ved ikke, hvad et sprog er! Og de skelner ikke mellem sprog og kommunikation. Sproget er ikke kun et kommunikationsmiddel, det er samtidig bærer af en kultur, uanset om man som sprogbruger har et bevidst forhold til sine kulturelle forudsætninger. Et sprog rummer samfundets material- og mentalhistorie og har ord for det og kun det, man har og har haft behov for at benævne i sprogsamfundet. Livsvilkårene i Sameland er forskellige fra dem på fx Fyn i Danmark, og sprogene skal derfor dække forskellige virkeligheder.

Hvis man nu som tankeeksperiment gjorde engelsk til verdenssprog, ville det nok alligevel med årene gå med engelsk som med latinen for et par tusind år siden – at sproget tog farve af regionerne og deres særlige vilkår og blev til mange sprog; allerede i dag er der langt mellem de varianter af engelsk, der tales af sydafrikanere, og dem der tales i Singapore og Indien.

Sproget holder også sammen på den enkeltes identitet. Hver enkelts sprog er vidnesbyrd om det liv, den pågældende har levet: region, alder, køn, uddannelse og i nogen grad personlighed. Det er altid risikabelt at bruge sprog, for man udtrykker mere, end man tror og vil!

Vi kan kommunikere på flere sprog, men bedst have os selv, vores bagage og vores kreativitet med på modersmålet. Og vi behersker modersmålet bedst. Så hvis vi vil have gennemslagskraft, må vi have en sproglig hjemmebane, og hvis vi vil forlænge den sproglige radius, må vi lære fremmedsprog. En dobbeltstrategi er i globaliseringens tidsalder bydende nødvendig, ikke kun for jetsettet i erhvervslivet eller forskerne på universiteterne.

Et tilbageblik

Sagapersonen Gunnlaug Ormstunge kunne for tusind år siden rejse fra Island til Shetlandsøerne, Orkneyøerne, Dublin, England, Norge og Sverige og kommunikere problemløst alle vegne. Det nordiske sprogområde var overordentlig stort.

Forskellene er siden, århundrede for århundrede blevet større og større, og Norden er blevet fragmenteret statsligt, kulturelt og sprogligt. Faktisk er det imponerende, at det nordiske samarbejde har kunnet overleve undertrykkelse, konflikter og krige på kryds og tværs:

- Sverige og Finlands historie er dramatisk og langstrakt
- Danmark og Sverige har adskillige gange ligget i krig mod hinanden og i århundreder været "arvefjender"
- Sverige og Norge var ved at komme i væbnet konfrontation så sent som i 1905
- Åland er finsk, men ikke finstaltende
- Norge blev tabt for Danmark, men vundet for sig selv i flere omgange og med flere officielle skriftsprog
- Island blev i nogen grad administreret fra Danmark i århundreder, men ophævede definitivt rigsfællesskabet i 1944
- Færinger, grønlænderne og samer har ikke på alle områder fuld suverænit

Ikke desto mindre finder man i Norden sammen på alle ledder og kanter i et omfang som aldrig før i historien: politikere, erhvervsfolk, organisationer, folk i servicesektoren, turister m.fl. Alligevel er det en udbredt fordom, at det nordiske samarbejde hører fortiden til. Det *er* etableret og institutionaliseret i 1800-tal-

let og 1900-tallet, i den nære fortid – og i dag fastholdes det på baggrund af tre ikke altid sammenfaldende kriterier: Det *historiske*, det *geografiske* og det *sproglige*. Dansk, norsk, svensk er indbyrdes forståelige, og islandsk og færøsk har samme rod.

Værdifællesskab

Men vigtigst er nok et *værdifællesskab*, uden hvilket alle de øvrige kriterier er underordnede.

Der er i de nordiske lande udviklet en række beslægtede holdninger til og udmøntninger af begreber som *autoritet*, *demokrati*, *minoritet* og *ligestilling*. Det viser sig fx i den pædagogiske praksis på skoler og andre uddannelsessteder. Forholdet mellem barn og voksen, lærer og elev, mellem kønnene og synet på de forskellige grader af og former for begavelse opfattes af iagttagere fra andre lande som karakteristisk. Der er en mindre grad af autoritetstro og positionsbevidsthed, en større formløshed, en ligefremhed mellem kønnene og en accept af minoriteter, som ganske vist ikke deles af alle i de nordiske samfund, men som alligevel er en del af værdigrundlaget i samfundene.

Disse værdiforestillinger er opstået i vekselvirkning med udviklingen af velfærdssamfundet, af hvad der undertiden kaldes *den skandinaviske velfærdsmodel*. Den har påkaldt sig opmærksomhed uden for Norden, givet landene en udenrigspolitisk gennemslagskraft og skabt en vis tillid i udviklingslandene. De nordiske velfærdssamfund er kendetegnet ved betydelige og udbredte offentlige ydelser til fx arbejdsløshedsunderstøttelse, børnefamilier, ældreomsorg og uddannelse, ligesom der ydes støtte til kunst, kultur og folkeoplysning.

De nordiske lande er i de enkelte lande ofte omtalt som “de lande, vi plejer at sammenligne os med”. Hvert land har sin egen kultur, tradition og aktuelle position, men man kan sammenligne sig, netop fordi hvert land både kan finde genkendelighed og træk, der er anderledes uden at være fremmede. Om end sympatien landene imellem ofte er mere implicit end eksplicit, er den dog en realitet. Der er særlige historiske bånd mellem Norge og Danmark, som var under samme regent 1380-1814, og mellem Sverige og Finland. Island fik selvstyre i 1918 og blev republik i 1944. Færøerne fik hjemmestyre i 1948, Grønland i 1953. Begge er indtil videre forblevet i rigsfællesskab med Danmark.

Danskere, nordmænd og svenskere kan hurtigt lære at tale sammen på deres modersmål, så de efter ganske kort tids tilvænning forstår hinanden. For de finsk- og islandsktalende er de centralskandinaviske sprog vanskeligere at tilegne sig. Endnu er dansk stærkt placeret på Island, men for islændingene er det navnlig *læsning* af det danske *skriftsprog*, der kommer i betragtning som brugssprog.

Den nordiske sprogdeklaration

Helsingforsaftalens artikel 8 har pålagt de ansvarlige skolemyndigheder en række forpligtelser: "Undervisningen och utbildningen skall i skolorna i de nordiska länderna i lämplig omfattning innefatta undervisning om språk, kultur och allmänna samhällsförhållanden i de övriga nordiska länderna, inbegripet Färöarna, Grönland och Åland." Der er kun i begrænset omfang fulgt op på aftalen. Det er vel også baggrunden for tilblivelsen af Den Nordiske Sprogdeklaration, det vigtigste dokument siden Helsingforsaftalen. Deklarationen er en slags ideologisk grundlag for det nordiske sprogsamarbejde.

Den betoner, at man skal tage undervisningen i nabosprog alvorligt overalt, både i læreruddannelsen og i skolen. På ganske kort tid kan i hvert fald svensk-talende, norsktalende og dansktalende opnå en indbyrdes sprogforståelse, som det tager år at opnå på de egentlige fremmedsprog. Den sproglige hjemmebane kan blive på mere end 20 millioner.

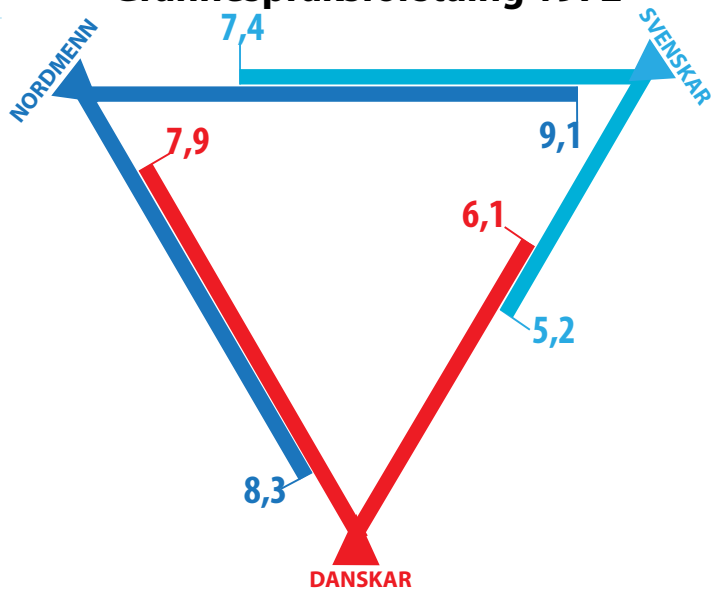
Dét dokumenteres hver dag, i storbyernes forretninger, blandt universitetsstuderende i og uden for Norden – og omkring swimmingpoolene på de fælles sydlige og østlige feriedestinationer. Skolen skal bare etablere et bedre fundament, end den gør i dag. Nabosprog marginaliseres i praksis, selv om de omtales på skyggefulde steder i modersmålsfagenes læreplaner. Det må der rettes op på.

Der er udarbejdet fremragende lærebøger og netsider til gavn for arbejdet i skolen, der er moderne litteraturantologier, der er entusiastiske modersmålsforeninger, Foreningen Norden og de Nordiske Perler sørger for udveksling af ungdom og studerende, meget lykkes, men der skal mere til. Kommunikationen på de nordiske sprog er tydeligvis blevet ringere i de senere årtier, hvilket tydeligt fremgår af skemaerne på side 13.

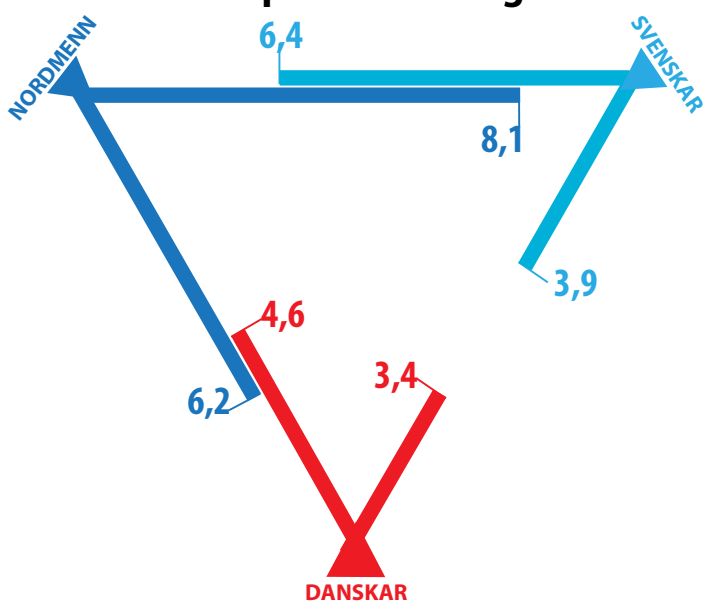
En cost-benefit-analyse vil vise, at pengene til udvikling af nordisk kommunikation er givet godt ud i en verden, som gør *regioner* langt væsentligere end før. Norden er en af verdens mest begunstigede regioner. Vore unge skal være forankrede, hvis de skal blive udfarende og ikke bare omkringfarende. Mød verden med forankring i din egen kultur og region – så er du ikke så bange for alt det nye.

Kultur og sprog er sider af samme sag. Det har kulturministrene fra alle Nordens områder med stigende intensitet udtrykt i de senere år. Hvis de mener, at Norden som region har noget at tilbyde, må de også styrke de sprog, der på en gang er kulturens udtryk og vækstpunkt.

Grannespråksforståing 1972

Grannespråksforståing 2003

Hovudstadene.

Innhaldsforståing i talt språk og ordkunnskap i skrive språk (0-10): rekruttar i 1972 (medianar) og gymnasiastar i 2003 (gjennomsnitt)

Etter Maurud (1976) og Delsing og Lundin Åkeson (2005)

Litteratur

Maurud, Øyvind, 1976: *Nabospråksförståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige.* Nordisk utredningsserie 13. Stockholm: Nordiska rådet.

Delsing, Lars-Olof og Lundin Åkesson, Katarina, 2005: *Håller språket ihop Norden?* En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska. TemaNord 2005:573. København: Nordiska ministerrådet.

Summary

Language is a part of our identity. Our mother tongue is the one we master the best, but if we are to extend our language radius we must learn foreign languages, especially in the age of globalization. The Nordic countries have their own cultures and traditions, yet they have similar traits which mean that they can often be compared to one another. Danish, Norwegian and Swedish are mutually intelligible languages: Danes, Norwegians and Swedes can communicate with one another in their native languages and quickly understand one another, even if it takes a little time to adjust to the other language; Icelandic and Faroese have the same root. The Nordic Language Declaration stresses the importance of teaching in neighbouring languages in teacher training education and in schools.